

Polemologie en de hedendaagse bevrijdingsbewegingen

door Pieter DE MEYERE,

Doctoraatsstudent (R.U.G.) in de sociale wetenschappen.

★

Het ontstaan, erkennen en steunen van bevrijdingsbewegingen, is stellig één van de centrale punten in de hedendaagse polemologie. Uitgegaan wordt in dit artikel, dat de polemologie nog iets meer is dan irenologie. De polemologie poogt langs een interdisciplinaire benadering tot de wetenschap der conflicten (het Griekse woordt *polemos* betekent oorlog) te komen. De irenologie harerzijds poogt, zich baserend op allerlei gegevens, — in hoofdzaak militaire en politieke — de vrede veilig te stellen, met inbegrip van het effenen van de weg tot vredesopgingen.

Men heeft de irenologie verweten een vrede na te streven « tot elke prijs ». Ten onrechte, omdat steeds bij het sluiten van een wapenstilstand of een vredesverdrag, een hele reeks objectieve en subjectieve omstandigheden aanwezig zijn, die ertoe leiden dat uitendelijk een wapenstilstand of een vredesverdrag wordt afgesloten. Ook deze achtergronden en dit feitenmateriaal behoren tot het studiedomein van de irenologie.

De polemologie daarentegen, ziet veel ruimer. De vrede beschouwt zij als *een der aspecten* van het gehele politico-militaire gebeuren. Zij legt dan ook in hoofdzaak de nadruk op de samenleving-in-verandering.

Sociologen zouden spreken van het « dynamisch aspect », terwijl zij de irenologie mogelijk onderkennen als meer statisch. Ergens is dat onjuist, omdat ook de irenologie voortdurend met nieuwe gegevens dient rekening te houden.

Laten wij ons thans niet verder verleiden door de strijdvraag of de irenologie onderheel is van de polemologie of er alleen maar ergens mee verbonden is. Ofwel dat beiden tot het rijk der synoniemen behoren...

Het is duidelijk dat — op grond van wat hogerop is gezegd — elke politico-militaire toestand stof levert zowel voor een polemologische als voor een irenologische benadering. In deze optiek valt een discussie over

de hedendaagse bevrijdingsbewegingen ongetwijfeld onder beide disciplines. De studie ervan behoort tot de polemologie, omdat de bevrijdingsbewegingen aantonen dat voor een gevestigde staatkundige vorm alternatieven mogelijk zijn. Ze behoren tot het studiedomein van de irenologie, omdat dank zij deze bevrijdingsbewegingen, mogelijk de kans wordt geschapen dat een vernieuwde staatkundige vorm in een bepaald land, een politieke stabiliteit in de hand *kan* werken en aldus het streven naar vrede op wereldschaal *kan* vergemakkelijken.

In deze bijdrage willen wij ons beperken tot een polemologische benadering van het vraagstuk. De conclusie op deze bijdrage zal nochtans ten dele irenologisch zijn.

Bevrijdingsbewegingen zijn niet steeds volksbewegingen, althans niet in de eerste fase.

Bevrijdingsbewegingen impliceren niet steeds een gewapend verzet, maar doorgaans zijn beide elementen nauw met elkaar verbonden.

Bevrijdingsbeweging en volksbeweging.

De gedachte voor de bevrijding van een volk (of een groep mensen uit een volk), ontspruit doorgaans uit het brein van enkelingen : politiek geëngageerde (veelal ook sociaal gerichte) intellectuelen, die aan de hand van buitenlandse en binnenlandse politieke analyses vaststellen « hoe slecht » de toestand is in eigen streek. Opzettelijk verzwijgen wij hier de term « land », omdat separatistische bewegingen in deze intellectuele fase bezwaarlijk met recht kunnen spreken over « hun land », alhoewel zij het doorgaans wél doen.

Bevrijding waarvan ?

Belangrijke vraag, omdat het vooropgestelde programma mede zal bepalen in hoeverre de beweging tot een volksbeweging kan en zal uitgroeien.

Ook heel recent is gebleken dat de strijd tegen de « koloniale heerser » één van de meest efficiënte katalysatoren is om te komen tot een massale samenwerking. Wat men ook in een dergelijk geval als programma vooropstelt, het leitmotiv blijft : de koloniale macht bestrijden. Doorgaans zal het slechts enkele jaren duren vooraler tegen die staatsmacht één of meerdere « gemeenschappelijke fronten » worden gevormd. Dit proces wordt door buitenstaanders dan meestal betiteld als het groeiend verzet van een volk tegen zijn vreemde bezetter.

Belangrijk moeilijker wordt het, wanneer het verzet wordt gepleegd tegen landgenoten. Katalysatoren hier, zijn het verschil in etnie, taal, godsdienst, gewoonten en gebruiken. Ook economische en sociale leefomstandigheden.

De hedendaagse politieke geschiedenis levert genoeg materiaal waarbij wordt aangetoond dat het samenleven van verschillende volkeren in één Staat, veelal tot openlijke of bedekte discriminatie leidt van één of meerdere dezer. Vanwaar deze verdrukking ?

Ofwel ligt de oorzaak bij de numerieke meerderheid van een volk, ofwel wordt de taal van de ene groep als belangrijker ervaren dan de spraak van de andere groep ; ook de godsdienst kan aan de basis liggen van twisten. Lichamelijke kenmerken (o.m. de huidskleur) kunnen eveneens reden zijn tot discriminatie. In een dergelijke Staat, gaat het verzet dus van landgenoten tegen landgenoten. Een vrij algemene regel hierbij is, dat naarmate de geld- en/of de intellectuele elite van een verdrukte volksgroep binnen een Staat met meerdere nationaliteiten, zich steeds meer in haar vrijheid beperkt voelt, de kans op verzet groter wordt. Academics, die de toegang tot hogere bestuursambten worden geweigerd, zullen de voorhoede vormen van het latere verzet.

Aanvankelijk zijn dergelijke bevrijdingsbewegingen louter van intellectuele aard. Gewoonlijk zal de uitbreiding ervan naar de laagste bevolkingslagen toe, gebeuren via de middenlaag (kleine burgerij en middenstand), althans zo deze bestaan. Ofwel via equivalente maatschappelijke groepen. Veel meer dan de intellectuele bovenlaag, kan zij zorgen voor de verspreiding van de nieuwe ideeën onder de volksmassa's, op een peil dat voor het gewone volk meer begrijpelijk is dan de abstracte academische redeneringen.

De mate van ontvankelijkheid door de brede massa, hangt af van de feitelijke gebeurtenissen : repressief optreden van leger en politie, zwaardere belastingen, grotere werkloosheid, worden door « de man in de straat » als een directe uitbuiting ervaren en brengen hem in verzet.

Voor deze paragraaf kunnen wij besluiten met volgende punten :

1. Een beweging die zich beperkt tot louter academische discussies — zelfs in zekere mate doorgedrongen tot in de middenklassen of equivalenten — kan bezwaarlijk uitgroeien tot een volksbeweging. Voor dit laatste is het noodzakelijk dat de massa's van lagere bedienden, arbeiders, kleine boeren en marginale groepen, de heersende staatsmacht ervaren als een onderdrukkingssysteem. Zij moeten *in hun dagelijkse leven* deze verdrukking telkens opnieuw « aan den lijve » ondervinden.

2. Eens de bevrijdingsbeweging tot een volksbeweging aan het uitgroeien is, wordt een stevige leiding een eerste noodzaak.

Slechts wanneer beide voorwaarden zijn verwezenlijkt, kan men spreken van een bevrijdingsbeweging, die tegelijk een volksbeweging is.

Bevrijdingsbewegingen impliceren niet steeds een gewapend verzet, maar doorgaans zijn beide elementen nauw met elkaar verbonden.

Gandhi's volgelingen predikten de burgerlijke ongehoorzaamheid jegens de Britse administratie in India. Martin Luther King was eveneens voor een geweldloze actie.

Pacifistisch verzet kan verschillende vormen aannemen : massale stakingen, betogingen, het boycotten van de verkiezingen, het niet betalen van belastingen, het overstromen van de administratie met petities en protestbrieven, enz.

In Canada werd vanaf 1763 — datum waarop het Franse bestuursapparaat de provincie Québec moest ontruimen — het pacifistisch verzet tegen de verengelsing geleid door de katholieke kerk. Tweehonderd jaar lang zijn de parochiepriesters er bij exclusiviteit én de geestelijke én de politieke leiders geweest. Door « la guerre des berceaux » (dus het hebben van vele kinderen), werd gepoogd de franssprekende bevolking zodanig te vermenigvuldigen, dat de verengelsing tot staan zou worden gebracht. Zulks is slechts ten dele geslaagd, om redenen die wij verder op zullen behandelen.

Toen de Roemenen tijdens de Praagse lente van 1968 hun Russische collega's enkel konden begrijpen via een tolk, was dat eveneens een uiting van lijdzaam verzet. Het is immers zo, dat vele Roemenen de Russische taal (min of meer) machtig zijn.

Pacifistisch verzet geeft veelal niet de gewenste resultaten, ten minste niet op korte termijn. Ofwel verheft het « establishment » de repressie, ofwel wordt geen of te weinig gevolg gegeven aan de verzuchtingen van die bevolkings groep.

Dat is dan ook de reden waarom vrij spoedig lijdzaam verzet ontaardt in gewapend geweld.

De Algerijnse bevrijdingsstrijd in de vijftiger jaren, le Front de Libération pour le Québec, de Black Panthers in de Verenigde Staten, El Fatah in Israël en in Jordanië, de gewapende strijd voor de bevrijding van Eritrea en van Zuid-Soedan, het Front voor de bevrijding van Wales, zijn alle escalaties geweest van geweldloos verzet naar gewapende strijd.

Dit impliceert evenwel niet dat voortaan alleen strijd-met-de-wapens wordt gevoerd. Een grote groep mensen zal geweldloos blijven ageren, maar er heeft zich daarnaast een kwalitatieve verandering in de strijd voorgedaan : een deel van de voorhoede van het ongewapend verzet heeft de micro en de pen voor het geweer verwisseld.

Als besluit op deze paragraaf kan worden gesteld dat het eerste verzet van de massa tegen een onderdrukkende (binnen- of buitenlandse) macht

doorgaans pacifistisch is. Naargelang en in de mate dat aan de meestal gerechtvaardigde grieven niet wordt tegemoet gekomen, ontstaat een radicalisering, zowel in de eisen als in de strijd, die weldra uitgroeit tot een gewapend verzet.

Eens het leger van de gevestigde macht wordt ingezet tegen verzetshaarden, kan met zekerheid worden besloten dat :

1 Zekere gebieden door de gevestigde overheid niet of onvoldoende kunnen gecontroleerd worden.

2. De tegenpartij een aantal strategisch-militaire vorderingen heeft gemaakt.

3. De gevestigde macht de tegenpartij als zeer gevaarlijk voor haar bestaan ervaart.

Het is op het einde van deze tweede fase dat reeds mag gesproken worden van « rebellen » en « bevrijdingsleger ».

Het organiseren van de bevrijde gebieden.

Naarmate het bevrijde gebied vergroot, stellen zich problemen van reorganisatie en inrichting van het economische, sociale en politieke leven. Blijkt dat zich dan niet alleen externe, maar eveneens grote interne moeilijkheden voordoen.

Wanneer een geïsoleerde groep de strijd heeft gevoerd en in deze derde fase de macht in handen heeft, dan zijn voor hem de dagen doorgaan geteld. Soms gaat hij over tot een dictatoriale repressie tegen andere groepen of tegen enkelingen met een afwijkende mening. Een dergelijk schrikbewind houdt het doorgaans weinig lang uit, tenzij militair zeer energiek gesteund door buitenlandse machten.

Doorgaans evenwel, heeft men te doen met een « gemeenschappelijk front » (een groot deel van de volksbeweging dat naar het gewapend verzet is overgegaan, aangevuld met een aantal groepjes en enkelingen, die vooraf niet tot de volksbeweging behoorden).

Zolang het gaat tegen een gemeenschappelijke vijand, bestaat er binnen het front kans op een tamelijk grote eensgezindheid. Een economische, sociale en politieke hervormingen zich opdringen, ontstaan veelal grote moeilijkheden : bezitters huldigen een andere opvatting dan de bezitlozen inzake grondverdeling, beheer van fabrieken en uitbating van grote en kleine handel. Het economisch aspect is dan ook doorgaans de eerste splijtzwam van het gemeenschappelijk front. Andere problemen zijn : de

betrekkingen met het vroegere vader- of moederland, de contacten met buitenlandse mogendheden, de regeringsvorm, taal- en religieuze moeilijkheden.

Het wordt dan duidelijk dat een hele reeks problemen door de gewapende strijd (burgeroorlog, anti-kolonialistische strijd, verjaging van de bezetter) niet zijn opgelost. Veel zal afhangen van de mate waarin een meerderheid of zelfs minderheid binnen het front, haar gedachten daadwerkelijk verspreidt. Ook van de politieke en ideologische lijn voorgestaan door de landen die het verzet met raad en daad steunen.

Even dient hier gewezen op het onderdrukken van de gewapende strijd door de gevestigde macht. Voor het gros van de bevolking — zelfs voor hen die nooit woordelijk of gewapend verzet hanteerden — wordt het meestal een catastrofe. Voorbeelden van openlijke of verdoken genocide zijn Biafra en Tibet. Het is en blijft genocide, zelfs wanneer deze wordt gepleegd mede door collaborateurs uit het volk zelf.

De kenmerken van de hedendaagse bevrijdingsbewegingen in de Derde Wereld.

Columnisten in de Westerse kranten wijzen op een duidelijke verlinking van de hedendaagse bevrijdingsbewegingen. Zij wijten dit in hoofdzaak aan het feit dat de opstandige bewegingen raad, geld en wapens ontvangen uit communistische landen zoals Cuba, de Sovjet-Unie en Volksrepubliek China. Evenwel is dat slechts een onderdeel van een analyse die heel wat complexer is dan de ietwat naar sensatie zwemende vraag waarom wapens gemakkelijker uit China of Cuba komen dan uit de Verenigde Staten, België of Nederland.

Het belangrijkste dat wij hier moeten vaststellen is, dat er in vele jonge staten een duidelijke accentverschuiving heeft plaats gevonden.

Voorheen ging de strijd tegen de kolonialistische overheerser. Thans gaat de strijd tegen landgenoten, die als het ware de plaats hebben ingenomen van de vroegere koloniale meesters. Niet het politieke aspect van deze problematiek is het voornaamste, wel het economische. De strijd tussen twee of meerdere stammen moet aldus in een dergelijke optiek worden benaderd. Want ook hier zijn de politieke en de culturele elementen secundair.

Derhalve is het verkeerd te denken dat de nieuwe high life in die landen mede lijdt met de rest van het volk onder de steeds toenemende onderontwikkeling in de Derde Wereld. Intengendeel : zij heeft het politieke, economische en sociale leven volledig in handen (voor zover machten van buiten af haar dat toestaan); zij stuurt haar kinderen naar hogere

scholen en universiteit en bekleedt alle belangrijke militaire en diplomatieke posten. De middenklassen zijn er absoluut en relatief weinig belangrijk, maar toch sterk genoeg om er als vonk voor de revolutie te dienen. De grote massa van boeren en arbeiders — zo deze laatsten reeds bestaan — verkommert in een steeds toenemende ellende. Het hoeft ons dan ook niet te verwonderen dat in die landen — en dat niet alleen in de nog resterende Portugese kolonies — het economisch aspect doorslaggevend is bij de strijd.

Slechts het Marxisme als leer, spreekt duidelijk over de uitbuiting van de ene klasse door de andere. Het is in de eerste plaats een economische uitbuiting. Slechts de Sovjet-Unie met haar satellietlanden, Cuba, China en Albanië, Mongolië, Noord-Korea en Noord-Viëtnam hebben de Marxistische leer in hun blazen geschreven.

Als wereldmacht is de Sovjet-Unie thans voorzichtiger geworden bij het onbeperkt (lees : onbesuist) steunen van dergelijke revolutionaire bewegingen. Moscou is in toenemende mate beducht voor internationale verwickelingen ; ook spelen voor haar vaak grote economische belangen (Zuid-Afrika, Zuid-Amerika en India). Voor steunverlening komen de andere landen praktisch niet in aanmerking. Zo is Cuba b.v. de laatste tijd opmerkelijk kalmer geworden, deels door eigen moeilijkheden, deels ook omdat premier Gastro thans zeer sterk op Moscou is georiënteerd en aangewezen.

Volksrepubliek China daarentegen heeft vandaag de dag, geen directe economische belangen in andere landen. Voor de verre toekomst evenwel, heeft zij een oog laten vallen op de rijke aardolielagen van het Midden-Oosten.

Bovendien wordt maar al te vaak over het hoofd gezien dat dit land tot na W.O. II zich in bijna volledige onderontwikkeling bevond. Het staat derhalve dichter bij de Derde Wereld dan de Sovjet-Unie, waar de industrialisatie grotendeels voltooid was vóór W.O. II. Belangrijk is ook, dat in China gezorgd wordt voor het in toepassing brengen van een grote mate van economische en sociale gelijkheid. De groepsgeest en de onderlinge samenwerking worden er eveneens gestimuleerd (lees : verplichtend gesteld als levensnorm). Een hele reeks waarden die voor een groot deel in de Sovjet-Unie verloren gingen, waardoor het vanwege China het prefixe « sociaal imperialist » kreeg toegewezen. Dit scheldwoord houdt natuurlijk ook verband met Ruslands buitenlands beleid, dat door Peking op één lijn wordt geplaatst met de externe politiek, door de Verenigde Staten gevoerd.

China heeft door zijn grote ontwikkelingsprojecten, zijn omvangrijke economische, geldelijke en militaire hulp aan naar links neigende regeringen

en aan (bij voorkeur) uiterst linkse bevrijdingsbewegingen in de Derde Wereld, getoond dat voor onderontwikkeling een alternatief bestaat. Of die landen en bewegingen tot een dergelijk alternatief in staat zijn, zelfs met massale Chinese hulp, blijft vooralsnog een open vraag.

De kenmerken van de hedendaagse bevrijdingsbewegingen in West-Europa en in Noord-Amerika.

Hiervan een eenvormig beeld schetsen is uitermate moeilijk, omdat 1) de meeste dezer bewegingen tot nog toe in een embryonaal stadium verkeren en 2) omdat zoveel specifieke elementen een rol spelen. Vaststaand is evenwel, dat ook voor deze bewegingen, de oorsprong bijna altijd dient gezocht in economische (mis)toestanden. Deze evenwel doorweven met een reeks andere elementen, zoals taalkundige, godsdienstige en culturele aanknopingspunten.

Zo is het duidelijk dat het verzet van de katholieke volksmassa's in Ulster (Noord-Ierland) en de franssprekenden in Québec (Canada) berust op een economische discriminatie. Wanneer de topfiguren van de US-industrie kordaat weigeren om in de provincie Québec met de syndicale afgevaardigden (ook maar ten dele) in het Frans te onderhandelen, dan is het evident dat zulks ressentimenten moet oproepen bij de franssprekenden in Canada. Het « Speak White » (spreek Engels) van de Engelse toplaag in Montréal (Québecs grootste stad), betekent alleen olie op het vuur : zonder een grondige kennis van het Engels, bereik je er nooit de bovenste sport van de maatschappelijke ladder. De waarheid wordt zeker geen geweld aangedaan, wanneer de franssprekende Canadezen zich beschouwen als « les nègres blancs de l'Amérique ». In Ulster gaan economische en politieke ongelijkheid hand in hand. Verdrukking in Wales op economisch en taalkundig gebied, heeft niet alleen geleid tot een massaal protest, maar ligt eveneens aan de basis van een zich langzaam uitbreidend gewapend verzet. Hetzelfde geldt voor de Puerto-Ricanen, de Chicanos (= Mexicanen) en de Black Panthers in de USA.

Bij dit alles is het opvallend dat — zoals reeds opgemerkt — het uitgangspunt voor al deze strijd in hoofdzaak economisch is. De bewering echter, als zouden alle verzetsbewegingen van die aard, communistisch georiënteerd zijn, mag evenwel als vals worden afgewezen.

Voor wat dit laatste punt aangaat, zal alles afhangen van het feit in hoeverre de meer gematigde leiding aan de verwachtingen van haar leden weet tegemoet te komen. Indien ze niet bij machte blijkt hieraan te voldoen, zal wellicht een meer radicale (doorgaans linkse) minderheid de leiding van de beweging op zich nemen. Evenmin te verwaarlozen als

gegeven, is de vraag naar de mate waarin China zich bereid toont om ideologische, financiële en « militaire » hulp te verstrekken. Ook de mate waarin de beweging, onder druk van Chinese invloed, haar leden kan identificeren met de uitgebuiten uit de Derde Wereld, wat zeker heeft aangeslagen in de USA bij een meerderheid van de Puerto-Ricanen. De Black Panthers daarentegen, door een innerlijke machtsstrijd verscheurd, verkeren op het ogenblik in een impasse. Vergeten we ten slotte ook niet dat in de USA tal van anarchistische (splintergroepjes bestaan, waarvan het voornaamste de welluidende naam « The Weathermen » draagt. Zij prediken in meerderheid geweld om het geweld, en verbinden uiterst zelden een positief politiek programma aan hun aktie.

De Maoïstische en andere links-radicalen bewegingen in West-Europa, waarvan deel uitmaken (oud-)studenten, scholieren en soms arbeiders, vormen een nieuw polemologisch aanknopingspunt. Ook zij hebben de strijd tegen de economische ongelijkheid als grondslag. De tijd zal uitwijzen in hoeverre zij bij de volksmassa's gehoor zullen vinden.

Bevrijdingsbewegingen en polemologie : algemene besluiten.

Bevrijdingsbewegingen vormen een speerpunt tegen de gevestigde macht. Zij brengen een vernelde verandering in het politieke en in het militaire patroon van een land. Juist omdat zij, behalve politieke en militaire repercussies, ook op economisch, sociaal, juridisch en cultureel gebied, na zekere tijd hun weerslag hebben, zijn zij nauw betrokken bij het zoeken naar vrede en politieke stabiliteit op wereldschaal. Bevrijdingsbewegingen gaan niet tegen de vrede in. Langs deze bewegingen streven haar leden doorgaans naar een meer aanvaardbare vrede op economisch, sociaal en politiek gebied voor een bepaalde groep mensen. Wat eveneens inhoudt dat deze vrede mogelijk voor een andere groep onaanvaardbaar is of wordt. Wanneer hier andermaal een aantal economische, sociale en politieke factoren spelen, kan wellicht binnen afzienbare tijd opnieuw passieve en/of actieve strijd worden verwacht. Voor hen allen, bestrijden de bevrijdingsbewegingen niet de vrede als dusdanig, wel een « vrede tot elke prijs ».

Het is dan ook in het kader van deze maatschappelijke dynamiek, dat de polemologie en de irenologie de bevrijdingsbewegingen moeten aanvaarden als onderdeel van hun studieobject.

